

RENBETESKOMMISSIONENS AF 1913 HANDLINGAR

XIV

Protokoll

Sommarundersökningar 1915 inom norra
afdelningens område

Protokoll fördt i lägret vid Lakselvbugt i Sörfjorden den 28 augusti 1915.

§1.

Den 26 augusti besökte sektionen lapplägret vid Stormheimen (sommerviste för de lappar, som flytta i IX distriktets E-del). Samtliga lappar utom Per Persson Sokea, som var sjuk, voro emellertid ute med renarna, så att någon diskussion ej kunde företagas. Stormheimlapparnas flyttningvägar öfver Brevikeidet undersöktes.

Den 27 augusti afreste sektionen med motorbåt in i Sörfjorden. Lappen Jon Nilsson Kitti medföljde för att demonstrera Stormheimlapparnas flyttningsvägar. Under färden företogs diskussion med Kitti. Sektionen gick under färden i land vid Sjursnes och vid gården Stordalen, där flyttningsförhållandena närmare undersöktes. Sektionen lämnade motorbåten vid Lakselvbugt och företog en exkursion längs lapparnas flyttningsväg upp genom Lakselvdalen till gården Djupen, hvarvid flyttningsförhållandena undersöktes och flyttningsvägen demonstrerades af Kitti samt af Kristian Nilsen Fladvold, Nikolai Nilsen Fladvold och Nils Jonsen Djupen. På aftonen återvände sektionen till Lakselvbugt, der läger slagits.

§ 2.

A.

Stormheimlapparna låta sin oxrenhjörd under sommaren beta N om Brevikeidet. Omedelbart efter ankomsten till Stormheim vid midsommartid föras dessa (alla hanrenar som äro öfver 2 år gamla) öfver „eidet” antingen mellan Brevikgårdarna och skolan upp genom Gukkesvage (obs. kartan felaktig), där de släppas, eller ned öfver mynningen af Brevikelven samt vidare längs „fjären” förbi gårdarna inne i viken och E om dessa gårdar upp på axeln af fjället Stortua, där de släppas. Då de om hösten insamlats, föras de vanligen den senare vägen öfver till Stormheim.

Inga natursvårigheter förefinnas på någondera vägen.

En icke inhägnad slåttermyr är belägen i närheten af flyttningsvägen E om Stormheimen.

Dessa vägar kunna passeras under flyttning med samlad hjörd utan att skadegörelse behöfver ske på slätter och inmark.

B.

Mellan Stormheimen och Sjursnes går flyttningsvägen på W-sidan af Nakelven och Nakkajavrre, passerar öfver Lavangselven

först vid dess utflöde ur Nakkajavrre och därefter åter c:a 2,5 km från dess mynning (Čuonjavagge användes aldrig för flyttning med hjorden; undantagsvis drifves någon mindre flock därigenom). Från öfvergången af Lavangselven går vägen först öfver ett par större myrar på dalens S-sida, därefter öfver axeln af Sjursnesfjeldet, vidare „midtlids” förbi Sjursnesgårdarna längs en hylla i fjället ofvanför gården Sommerbugt, öfver axeln af fjället N om Skogneselven, snedt nedför N-sluttningen i Skognesdalen, genom skäret SW om Skognesfjeld, W om två i detta skar belägna smärre sjöar och ned förbi den västligaste af Stordalengårdarna, hvarvid vägen delvis går öfver nämnda gårds inmark. Härifrån följes fjordstranden till öfversimningsstället c:a 2 km SW om ofvannämnda gård. Då renarna kommit öfver till fjordens SE-sida i närheten af en där belägen öde gård, drifvas de upp i liden, föras ofvanför gården Sörström öfver fjället och snedt ned för fjällets E-sluttning till gårdarna Fladvold, som passeras omedelbart otvanför inmarken. Härifrån går vägen snedt ned mot Lakselven, öfver denna och upp öfver de torra hedarna N om gården Djupen, förbi denna gård på E-sidan samt vidare upp i dalen Rievsatvagge. Härifrån går vägen öfver vattendelaren och ned till Gievdnevagge.

Den ofvan beskrifna vägen användes alltid vid höstflyttningarna. Vid midsommarflyttningen användes samma väg med följande afvikelser. Från Gievdnevagge flyttar man genom Gukkesvagge, genom gården Vela, som ligger i denna dals mynning, och ned förbi Djupen. Lakselven passeras vid högflod något högre upp än vid höstflyttningen. Vid Sörfjorden drifvas renarna icke öfver fjorden utan öfver strömmen mellan Sjövasbotn och Sörfjorden. Härifrån drifvas de längs fjorden ut till Stordalen och vidare samma väg som om hösten. Den på kartan utsatta flyttningssvägen E om Lavangstind är absolut oframkomlig vid alla årstider.

De sedvanliga hviloplatserna äro om våren 1) mellan Vela och

Djupen, 2) efter öfvergången af Lakselven i liden ofvenför Fladvold, 3) i skäret ofvanför Stordalen och i Skagjavagge samt 4) i Lavangsdalen ofvanför Sjursnes. Under flyttning med smakalfvar flyttar man långsamt, och uppehållet på dessa hviloplatser kan utsträckas till flera dygn.

På höstflyttningen hvilar man 1) i Skagjavagge (ända upptill ett par veckor, t. ex. 1914) och 2) i Rievsatvagge. Härifrån flyttar man i ett sträck till 3) Sördalen (Orjesuorgge), såvida icke väderleksförhållandena tvinga att stanna i Gievdnevagge.

Naturförhållandena erbjuda inga större svårigheter på flyttningvägen utanför Gievdnejokka. Lakselven och Lavangselven kunna vid högflod vara svåra att passera för smakalfvar, men möjligheter finnas alltid att komma öfver på vissa punkter.

Flyttningvägen kommer på några ställen i beröring med bygghelsen. I Lavangsdalens nedre del passerar den öfver en myr, som användes till slätter. Takst har aldrig förekommit på densamma, då den brukar vara slagen före höstflyttningen. Ofvanför Sjursnes passerar flyttningvägen på en kortare sträcka öfver en torfmyr tillhörig kirkesanger, ordförer m. m. Hansen, som framhöll, att renarna vid förbiflyttningen om sommaren kunde göra åtskillig skada på till torkning uppställd torf. Detta skulle kunna undvikas, om torkplatsen ingärdades.

De båda gårdarna vid Sommarbugt äro icke ingärdade. Skadegörelse har här skett under flyttning vid midsommartid med vajhjorden. Då gårdarnas inmark ligger nära flyttningvägen icke långt från ofvan omtalade hviloplatser i Skagjavagge, vore gärde omkring inmarken af stor betydelse.

De båda västligaste gårdarna vid Stordalen sakna inmarks-gärde mot liden. Ett gärde är däremot uppfördt W om den västligaste gården från stranden upp till branten i liden. Flyttningvägen går här c:a 300 m genom den västligaste gårdens inmark och genom grindar i det omtalade gärdet. Liden är beväxt med tät skog och så brant, att flyttningvägen måste gå genom in-

marken på denna sträcka. Skadegörelse kunde undvikas, om man uppförde ett gärde ofvanför dessa båda gårdar, c:a 600 m långt, fram till älften E om gårdarna; därvid måste dock en gata mellan gärdet och branten lämnas öppen för flyttning. Ägarna af gårdarna, Nils och Ole Pedersen, hafva båda för sektionen framställt förslag därom.

Af de 3 gårdarna vid Fladvold är endast inmarken på den ena delvis ingärdad. De gårdar, som tillhöra Kristian Nilsen och Nikolai Nilsen, äro däremot icke ingärdade. Som flyttningen försiggår omedelbart ofvanför inmarken och då lapparna pläga låta vajhjorden hvila här om våren 3 à 4 dygn, stundom ännu längre, äro dessa gårdar utsatta för skadegörelse. Takst har här förekommit. S om gårdarna ligger en mindre slåtter midt i flyttningssvägen. Denna kan ej undvikas af renarna, då den ligger alldeles vid öfversimningstället öfver Lakselven. Den har dock aldrig vållat svårigheter, enär den alltid varit afbärgad före höstflyttningen. Liden S om gårdarna är indelad i flera slåtterskiften, där de olika ägarna årligen slå fläckvis. Dessa slåttar beröras på en sträcka af c:a 1 km af vajflyttningen vid midsommartiden, däremot kunna de lätt undvikas vid höstflyttningen. Inmarken kan effektivt skyddas genom uppförande af gärde omkring densamma. Skadegörelserisken på de ofvannämnda slåttarna i liden skulle blifva minimal, om den vanliga hviloplatsen här förlades till ett annat ställe och renhjorden fördes genom trakten utan uppehåll.

Gården Djupen är endast delvis inhägnad med ett gammalt bristfälligt gärde, som ej stänger för renar. Flyttningssvägen passerar omedelbart förbi gårdens inmark. Om denna jämte den intill belägna stora slåttermyren inhägnades med ett gärde, c:a 2 km långt, skulle en lämplig hviloplats vid vårflyttningarna här kunna anordnas E och N om gården. Härigenom skulle hviloplatsen i liden vid Fladvold kunna slopas. Gården Vela, i mynningen af Gukkesvage, ligger midt på lapparnas flyttningssväg och är icke ingärdad. Här har aldrig varit några svårigheter vid

gen om flyttningen. Gården är liten och lätt att ingärda utan att på något sätt flyttningsvägen stänges.

§3.

Diskussion med:

I

Jon Nilsson Kitti, 64 år, har i 40 år flyttat i IX distriktets E-del.

II.

1. Under vårvintern 1914 voro i Kittis by samtliga de lappar, som bo i Stormheimen om sommaren. Vajorna utskiljdes mellan Närvä och Maunu i Karesuando s:n i första veckan af maj månad. Vajhjorden flyttade till trakten omkring Vittangijoki, där den stannade öfver kalfningstiden,
4. Flyttningen till Norge försiggick efter kalfningstiden med uppdelad hjord. Oxrenhjorden, med hvilken raiderna följde, passerade förbi vajhjorden vid Vittangijoki, flyttade Öfver Mukkavuoma och Tuipala, förbi Goldajavrre vid Treriksroset och på E-sidan af denna sjö, vidare upp genom Govddavagge till Sördalen, där man hvilade ett dygn den 18—19 juni. Här „mastade” hjorden med Anders Andersson Juusos hjord, VI distr. Raiderna fortsatte till Kitelevbron för att därefter resa vidare med ångbåt. Hjorden fördes förbi Kirkenæs, öfver Storfjordelven och förbi Melen till hviloplatsen vid Gjedsten. Här hvilade man ett dygn och utskiljde hjorden, hvarefter flyttningen fortsatte genom Gievdnevagge och Gukkesvagge till gårdarna Vela och Djupen, där man hvilade några dygn. Härunder upphanns oxrenhjorden midsommardagen af vajhjorden, som blifvit fördröjd vid öfvergången af Vittangijoki i Sverige. Härifrån flyttade man vidare med odelad hjord den vanliga vägen till Nakkavuobme, dit man anlände en vecka efter midsommar. Hviloplatsen voro Fladvold 4 dagar, Skagjavagge 1 dag och i Lavangsdalen ofvanför Sjursnes 6 timmar. Vid Nakkajavrre ut-

skiljdes oxrenhjorden och fördes vidare öfver Brevikeidet upp genom Gukkesvage, där den släpptes. Vajhjorden släpptes vid Nakkajavrre.

6. Då Oxrenarna släppts, ströfva de utan bevakning ut till yttersta udden af halfön, omkring Ulfstind. De hålla sig här och på trakten mellan Oldervik och Brevik hela sommaren. Bevakning utföres då och då af utsända vaktare; Kitti hade själf år 1914 sitt sommarviste i Oldervikdalen i och för bevakningens skull. Några takster hafva icke förekommit på denna trakt, och K. anser, att renantalet är så litet, att man ej ser till renarna utom under de år, då' Tromsdalslapparnas renar strömma åt det hållet.

Vajhjorden, som utom af vajor och småkalfvar äfven består af samtliga fjolårskalfvar, hålles hela sommaren i Nakkavuobme, Vovlevagge, de båda smärre skaren W därom och i Nammavagge samt i fjälltrakterna mellan dessa skar. Den är under så godt som ständig bevakning af 2 à 3 personer. Det händer aldrig att den är mer än 1 à 2 dygn utan bevakning. Märkning af kalffarna utföres hufvudsakligen i gärdet vid Stormheimen, dit renarna drifvas in vid Olsok-tiden. De kalffvar, som då ej blifvit märkta, märkas senare vid olika tillfällen. För att hindra renarna att ströfva för långt söderut, genom Čuonjavagge och Smalavagge, hafva lapparna uppfört ett spärringsgärde tvärs öfver flyttningsvägen från Nakkajavrre upp till branten på W-sidan af samma sjö.

Mjölkning börjar vid rötånadens slut och företages regelbundet i gärde; i år hade dock ej mjölkning företagits någon gång ännu den 27 augusti på grund af den varma väderleken. Hvarje år måste utskiljning ske i gärdet vid Stormheimen, enär Tromsdalslapparnas renar, som äro under ingen eller dålig bevakning, gå öfver „eidet” och blandas med K:s hjord. Inga takster förekommo år 1914. Samtliga familjer utom K. och hans måg

bodde vid Stormheimen, där lapparna hafva torfkåtor. K. där-
emot bodde som ofvan nämnts i Oldervikdalen.

7. C:a den 25 augusti fördes Oxrenarna från de yttre delarna af halfön öfver till trakten omkring Stormheim. Här började höstflyttningen omedelbart och man flyttade på en dag till Skagjavagge. Familjerna färdades med ångbåt via Lyngseidet till Kvesmenes och inväntade vid Kitelvbron hjorden. I Skagjavagge stannade man med hjorden under nära 2 veckor, hvarefter man flyttade på en dag till Rievsatvagge längs den vanliga vägen. Härifrån flyttade man på en dag den 8 september öfver vattendelaren, ned genom Gievdnevagge, öfver Storfjordelven, upp på Kirkeneset, där klöfjerenar togos ur hjorden, och vidare upp på Kitdalens W-sida upp till Sördalen, där renarna släpptes öfver natten. Följande dag fortsatte renhjorden till trakten mellan Goldajavrre och Kilpisjärvi. Raiderna följde hjorden och framkommo den 9 september till Kilpisjärvi. Här gjordes ett längre uppehåll, hvarunder hjorden i dimmigt väder „mastade” med flera andra hjordar i Tuipala. Brunsttiden tillbragtes i skogsgränsen på Lainioälf-sidan.

III.

5. Som variationer med afseende på vårflyttningarne kan nämnas, att kalfningen vissa år företagits i Norge. Den sista gång detta skedde var år 1911, då K. och Nils Josefsson Kuhmuinen, VI distr., läto sina vajor kalfva i trakten E om gården Djupen i Lakselvdalen. En vår, 1907, har kalf ning skett i trakten af Varddo i IV distriktet. Oxrenhjorden har vid dessa båda tillfällen hållits i Sverige under kalfningstiden.
6. K. har i allmänhet sitt sommarviste vid Stormheimen, endast undantagsvis, såsom år 1914, i Oldervikdalen. I äldre tider hafva lappar bott på båda dessa platser.
7. Höstflyttningen plägar icke påbörjas förrän 6 veckor efter Olsok, d. v. s. omkring den 10 september. Upphållet i Skagja-

vagge plägar ej vara så långvarigt som år 1914; endast några få dagar få renarna beta där.

IV.

1. Lämpliga kalfningsplatser inom distriktet känner K. ej till. Visserligen har en liten hjord på 200 à 300 vajor en gång kalfvat på Breviknæset, men våren måste vara särdeles gynnsam för att denna plats skall kunna användas. Däremot har K. under årens lopp använt sig utaf flera olika kalfningsplatser i Norge. Förutom de ofvan nämnda på senare tider använda kalfningsplatserna vid Varddo och i Lakselvdalen (vid Djupen) har K. under äldre tider låtit sina vajor kalfva på trakten S om Gjøvik och i mynningen af Ailehasvagge (dalen omkring kartans Andersdalselv), K. anser, att Varddo är en utmärkt kalfningsplats och att de 3 öfriga, här nämnda platserna äro goda kalfningsplatser, den vid Gjøvik för 1000 renar, de öfriga för smärre hjordar, I äldre tider har K. vanligen låtit sina vajor kalfva i Finland, likasom han, såsom tillhörande Rommavuoma byalag, flyttade inom Finland om vintrarna, så länge det kunde ske.
2. K. anser, att i den del af distriktet, som Stormheimlapparna använda, skulle finnas plats för ytterligare 500 à 600 renar under den förutsättning, att bevakningen utföres på samma sätt som nu. K. anser, att betesmarken utnyttjas bäst och skadegörelserisken är minst, då hjorden hålles under ständig bevakning. Distriktet kan icke gärna utnyttjas längre än som nu sker, till midten af september, enär renarna i så fall skulle magra, då gräset blir sträft eller vissnar bort.

Tillgången på gärdesvirke är dålig i närheten af Stormheimen, eljest skulle K. hafva byggt ett gärde till för att använda omväxlande med det nu befintliga gärdet.

På flera ställen inom betningstrakten äro renarna utsatta för faror på jöklarna. Vid Karlskog på Brevikeidet har man

mycket svårt att förhindra renarna från att komma ned på slåttermarkerna, Här ha takster hållits vid flera tillfällen. I närheten af Stormheimen finnes en slåttermyr tillhörande Andreas Sörensen på Brevik. Denna myr borde ingärdas, enär det är svårt att hålla renarna därifrån. Takster hafva visserligen ej förekommit, men K. anser, att detta beror därpå, att Sörensen liksom de flesta bofasta i Brevik icke äro så noga med lapparna.

3. Höstbetesland finnes icke inom distriktet, likasom K. ej heller brukat uppehålla sig på norska sidan utöfver hösten annat än vid hvila under själfva flyttningen.
4. Natursvårigheter på flyttningvägen finnas endast vid Gievdnejokka, En bro öfver denna älf skulle vara ytterst önskvärd. De andra älfvar som passeras kunna under högfloed vara ganska besvärliga att komma öfver, men några åtgärder vid dessa äro ej nödvändiga.

Angående svårigheter med afseende på bosättningen på och vid flyttningvägarna, hänvisas till beskrifningen af flyttningvägen i § 2 af dagens protokoll.

5. K. anser, att en uppdelning af IX distriktet skulle vara synnerligen önskvärd med hänsyn därtill, att icke mindre än 3 olika partier af lappar hafva sitt sommaruppehåll här, E-delen af distriktet, som K. tillhör, borde utskiljas till ett särskildt distrikt och begränsas mot W af vattendelaren mellan Sörfjorden och Balsfjorden (herredsgränsen) till Hamperokken och därifrån af högsta ryggen af fjället på E-sidan om Björnskaret. Vidare borde gränsen gå snedt öfver Brevikeidet till vattendelaren mellan å ena sidan Guovddavagge och Skitenelven samt å andra sidan Gukkesvagge och Oldervikelven, öfver Nonsfjeldet och Svarvarfjeldet.

V

Någon omläggning af renskötseIn inom K:s del af distriktet

finner K. ej påkallad eller lämplig. Däremot anser K., att om Sördalen, Gaskasuorgge och Garanessuorgge med gärde stängdes vid sina mynningar mot Kitdalen, ett lämpligt sommardistrikt skulle blifva i trakten söder därom, såvida distriktets gränser dessutom blefve i E Skibottenelven och i W Signaldalen, och om de finska renarna höllos borta därifrån under sommaren.

Uppläst och godkänt den 30 augusti 1915.

Justeradt i Tromsö den 25 september 1915.

P. Lorenz Smith.

Eric von Sydow.